

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΓΕΡ. Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Περὶ τὸ πρόβλημα τῆς θέσεως τῶν Ἑκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ πολιτικῇ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς μελέτης.

Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξιμου, Ἡ ἐν Μαλαμπάο τῶν Ἰνδιῶν Συριακῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ὀρθοδοξίας», τεύχος β' 1953. Κωνσταντινούπολις 1953 (τὸ τεύχος ἐκυκλοφορήθη τῷ 1955) σελ. 92.

(ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΗΣ «ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ» ΤΟΜΟΣ ΚΖ' ΤΕΥΧΟΣ Δ' 1956)

ΑΘΗΝΑΙ
1956

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΓΕΡ. Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Περὶ τὸ πρόβλημα τῆς θέσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ πολιτικῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς μελέτης.

Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, Ἡ ἐν Μαλαμπάρ τῶν Ἰνδιῶν Συριακῆ Ἐκκλησία. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ὁρθοδοξίας», τεύχος β' 1953. Κωνσταντινούπολις 1953 (τὸ τεύχος ἐγκυκλοφορήθη τῷ 1955) σελ. 92.

(ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΗΣ «ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ» ΤΟΜΟΣ ΚΖ' ΤΕΥΧΟΣ Δ' 1956)

ΑΘΗΝΑΙ

1956

Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου, 'Η ἐν Μαλαμπάρ τῶν Ἰνδιῶν Συριανῆ Ἐκκλησία.
'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Ὁρθοδοξίας», τεύχος β' 1953. Κωνσταντινούπολις 1954 (τὸ
τεύχος ἐκκυκλοφορήθη τῷ 1955) σελι 92.

Ὁ λόγιος μητροπολίτης Σάρδεων, συνεχίζων ἐπιτυχῶς τὴν παράδοσιν τοῦ ἀειμνήστου προκατόχου του Γερμανοῦ, παρέχει ἡμῖν νέον δείγμα τῆς φιλοπονίας καὶ ἰκανότητος αὐτοῦ νὰ διαπραγματεύεται θέματα ἀναγόμενα εἰς τὸ ἱστορικὸν παρελθὸν τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ θέματος εἶναι σήμερον εὐλογον, δεδομένου ὄντος, ὅτι ἐν Ἀνατολῇ Ἐκκλησίαι, αἵτινες προῆλθον ἐκ τῶν θλιβερῶν γεγονότων τοῦ ε' αἰῶνος, ὅτε ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐστεγάσθη εἰς τὸν Νεστοριανισμόν καὶ πρὸ πάντων τὸν Μονοφυσιτισμόν, παρουσιάζονται νῦν μετέχουσαι τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως, ἐν ἣ ἀναζητοῦσιν ἐπαφὴν πρὸς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀφ' ἧς ἀπεσπάσθησαν.

Ὁρθῶς ὁ Σεβασμιώτατος παρατηρεῖ, ὅτι ὁ προσφάτως (1951) γενόμενος ἑορτασμός τῆς 1500 ἀμφιετερίδος ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451 ἐν Χαλκηδόνι), τῆς μεγίστης τῶν Συνόδων τῆς ἀδιαιρέτου Ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας, «ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν χριστιανικὴν σκέψιν ὄχι μόνον ν' ἀναπολήσῃ καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν τεραστίαν σημασίαν καὶ ἔκτασιν τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας ἐκείνης Συνόδου (σημ. γο. ἀπὸ Ρωμαιοκαθολικῆς πλευρᾶς ἐξεδόθη τὸ συλλογικὸν ἔργον: Das Konzil von Chalkedon, Geschi. und Gegenwart in Auftrag der Theol. Fakultät S. I. Sanct. Georgen τόμοι 3. Würzburg) ἐν τῇ πορείᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ στραφῇ μὲ βαθεῖαν ἀδελφικὴν ἀγάπην πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἐκείνας, ὅσαι, ἔνεκα ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας καὶ πλάνης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἱστορικῶν καὶ ἐθνολογικῶν λόγων, ἀπεσπάσθησαν» ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἣ εὐρέθησαν ἀκουσίως ἐντὸς τῶν αἰρέσεων χωρὶς νὰ τὰς οἰκιωθοῦν ἀπολύτως.

Ὁ σ. διαπιστώνων ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τὰς Ἐκκλησίας ταύτας, καὶ δὴ διὰ τὴν ἀνασύνδεσιν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, δὲν ἀπεσβέσθη παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι «εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τοῦ διαχριστιανικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ζωὴ καὶ ἡ Ἱστορία τυγχάνει, δυστυχῶς, παρ' ἡμῖν σχεδὸν ἄγνωστος, εἶναι καὶ ἡ ἐν Μαλαμπάρ τῶν Ἰνδιῶν Συριανῆ Ἐκκλησία ἢ Ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν τοῦ Θωμᾶ». Πράγματι δὲ ὀλίγιστα καὶ ἀσαφῆ γράφονται εἰς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς Γεν. Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (Kirsch: Kirchengeschichte, τόμ. IV₂, 1938 σ. 469. Heussi: Kompendium der Kirchengeschichte¹⁰, 1949 σ. 512), καίτοι ἐν Εὐρώπῃ καὶ εὐτυχῶς καὶ παρ' ἡμῖν* εἰδικαί πραγματεῖαι ἤρξαντο ἐκδιδόμεναι περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν

* Εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτος καὶ ἡ μικροτέρα μελέτη (σελ. 62, σχῆμα 16ον) τοῦ Ἀρχιμ. κ. Παντελεήμονος Καρανικόλα, ὑπὸ τὸν τίτλον: Οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Μαλαμπάρ (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας», ἔτος Λ' 1952). Ἡ βιβλιογραφία τοῦ Σεβασμιωτά-

τῆς Ἀνατολῆς. Ὅθεν εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτος ὄχι μόνον ἡ παροῦσα πραγματεία, ἀλλὰ καὶ ἡ πιθανολογούμενη σκέψις ὅτι θέλει συνεχίσει τὴν μελέτην, παρέχων συγχρόνους πληροφορίας περὶ τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἀπομακρυνθεῖσαι ἀπὸ τῆς ἡμετέρας Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπετέλεσαν εὐκολον ἐν πολλοῖς λείαν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ποικιλωνύμων παραφράδων των.

Τὸ ἔργον τοῦ Σεβασμιωτάτου περιλαμβάνει 9 παραγράφους, ἐν αἷς ἐξετάζονται τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα ἱστορικὰ κ. ἄ. ζητήματα :

1. Ἡ χώρα τοῦ Μαλαμπάρ· 2. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Malabar· 3. Ἡ ἀπὸ τοῦ 450 μέχρι τῆς Πορτογαλικῆς κατοχῆς περίοδος· 4. Ἡ ἐν Diamber Σύνοδος*. 5. Τὸ κίνημα τοῦ κεκλιμένου σταυροῦ· 6. Οἱ Ἰακωβῖται ἐν Μαλαμπάρ· 7. Τὸ Μαρτομικὸν Σχίσμα· 8. Τὰ μετὰ τὸ Μαρτομικὸν Σχίσμα. 9. Δόγμα καὶ λατρεία παρὰ τῇ ἐν Μαλαμπάρ Ἐκκλησίᾳ.

Ἡ χώρα τοῦ Malabar ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς Δυτικῆς παραλίας τῶν Ἰνδιῶν, κείμενον μεταξὺ τῆς Βομβάης καὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου Κομορέν, «συμπίπτει δὲ πρὸς τὸ ἀρχαῖον βασίλειον τῆς Χόρας».

Οἱ χριστιανοὶ τῆς περιοχῆς κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀπογραφὴν τοῦ 1941 τῆς πολιτείας Travancore, ἐκτεινομένης μεταξὺ τῆς πολιτείας Cochin καὶ Comorin, καὶ ἐχούσης ἔμβαδὸν 17.411 τετρ. καὶ πληθυσμὸν 6.079.901, ἀνήρχοντο εἰς 1.963.808 (Ἰακωβῖται 405 χιλ., Ρωμαιοσύροι 560 χιλ., Λατῖνοι 453, Μαρτομίται 171 χιλ., Ἀγγλικανοὶ 88 χιλ., Στρατὸς Σωτηρίας 49 χιλ., Ἡνωμ. Ἐκκλ. Νοτίου Ἰνδίας 113 χιλ., ὑπόλοιπ. 120 χιλ.)· οἱ δὲ ἐν τῇ βορειοτέρα Πολιτείᾳ τοῦ Cochin, εἴ ἐχούση ἔμβαδὸν 3.523 τετρ. καὶ σύνολον πληθυσμοῦ 1.422.000, ἀνήρχοντο εἰς 409.602, (Ἰακωβῖται 32 χιλ., Ρωμαιοσύροι 228 χιλ., Λατῖνοι 121 χιλ., Μαρτομίται 121 χιλ., Χαλδαῖοι 8 χιλ., λοιπ. 6 χιλ., εἰς οὓς δέον νὰ προστεθῶσιν μὴ Ἰνδοὶ ἢ Ἀγγλοῖνδοὶ 9 χιλ.).

Οἱ χριστιανοὶ τῶν εἰρημένων πολιτειῶν** ὀνομαζόμενοι καὶ Συρο-Μαλαπαρῖται ἢ Χριστιανοὶ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, διακρίνονται τῶν καθαρῶν Σύ-

του συμπληροῦται ἐνταῦθα δι' ἔργων ὧν ἐν μὲν τοῦ 1929 τὰ δὲ λοιπὰ 8 εἶναι τῶν ἐτῶν 1950 - 1952. Προσθετόν νῦν καὶ τὸ περὶ Κοιτῶν ἐνδιαφέρον ἔργον τοῦ Σεβ. πρ. Νευροκοπίου κ. Γεωργίου.

Συγκρίνον τις τὰς δύο ἐργασίας, καίτοι ἡ τοῦ Σεβ. Σάρδεων εἶναι πολὺ ἐκτενεστέρα καὶ πληρεστέρα, δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι συμπληροῦσιν ἀλλήλας.

Εἰς τὴν βιβλιογραφίαν προσθετόν τὸ ἔργον, τὸ ἀληθῶς κλασσικόν, τοῦ Ad. v. Harnack: Mission und Ausbreitung des Christentums in der drei ersten Jahrhunderten, Leipzig 1924¹ σ. 698.

* Τοῦ 1599. Ἡ Σύνοδος αὕτη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἔθεσε ὑπὸ βίαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Malabar.

** Ὁ ὅλος χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῶν Ἰνδιῶν, κατὰ τὸν εἰς Ἰνδίας μεταβάντα Πανος. Ἀρχιμ. κ. Καρανικόλαν, ἀνέρχεται εἰς 4.500.000, ἀποτελεῖ δὲ 2% ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρῶν.

ρων, τῶν κατοικούντων τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν, καὶ ἀπὸ τοὺς Συρομαρωνίτας τοῦ Λιβάνου.

Διὰ τὴν διαίρεσιν τῶν χριστιανῶν τῆς περιοχῆς τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἰδὲ Χρυσ. Παπαδοπούλου: Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 1951.

Εἰς τὴν βραχυτάτην ταύτην βιβλιοκρισίαν δὲν δύνανται εἰ μὴ νὰ γίνουν ὀλίγισται κριτικαὶ παρατηρήσεις.

Ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἰνδίαῖς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ ἤδη ὁ Harnack (Mission... σελ. 698) ἐσημείωσεν, ὅτι δὲν ἐξετάζει τὴν περὶ Ἀνδρέου παράδοσιν ὡς ἀναγομένην εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντινὸν χρόνους, ἐνῶ τοῦναντίον ἐρευνῶν τὰς Πράξεις τοῦ Θωμᾶ, αἱ ὁποῖαι ἀνευρέθησαν κατὰ τὸν ἰσ' αἰῶνα, ἀφοῦ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν ὁ Marco Polo, παρατηρεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι φθάνουν εἰς τὸν γ' αἰῶνα. «Ἀλλά, προσθέτει, ὀρθῶς, χαρακτηριστικῶς, αἱ συναξαρικαὶ διηγήσεις περὶ Θωμᾶ δεῖται νέας ἐρεύνης».

Ἡ νέα αὕτη ἐρευνα δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐγένετο εἰς τὴν πρέπουσαν κλίμακα, τοῦτο δ' ἰσχύει δι' ὅλα τὰ ψευδεπίγραφα, ἱκανὰ τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἱστορικὸν πυρῆνα, περιβεβλημένον ὑπὸ πολλῶν φανταστικῶν καὶ παιδαριωδῶν, ἐνίοτε, διηγήσεων. Αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι μνημονεύονται παρὰ τῷ Altaner (Patrologie², 1950 σελ. 56-57), ὅστις ὁμως καίτοι σημειώνει, ὅτι ἐκ τῶν ἐξευρεθέντων νομισμάτων βεβαιοῦται ἡ ἀλήθεια περὶ ὑπάρξεως τοῦ ἐν ταῖς «Πράξεσι Θωμᾶ» μνημονευομένου βασιλέως ὑπὸ τὸ ὄνομα Γκουανταφάρ (ὁ Καρανικόλας ἐνθ' ἄνωτ. σημειώνει ὑπάρχουσαν σύμπτωσιν τῆς χρονολίας, εἰς τὸ ἔτος 52, ἣτις προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν), ἐν τούτοις καταλήγει εἰς τὴν παρατήρησιν, ὅτι «ἡ ὁλονὲν ἀναλαμβανομένη προσπάθεια ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἱστορικότης τῆς Ἰνδικῆς ἱεραποστολικῆς δράσεως τοῦ Ἀποστόλου (Χριστιανοὶ τοῦ Θωμᾶ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Malabar) δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιτυχής. Ἡ ἐρευνα τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ εὑρεθῇ ἐὰν ὑπάρχῃ ἱστορικὸς πυρῆν, περιβεβλημένος ὑπὸ μυθωδῶν διηγήσεων, θὰ στηριχθῇ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν σύμπτωσιν ἱστορικῶν εἰδήσεων καὶ ἀρχαιολογικῶν ἢ ἄλλων φιλολογικῶ-ἱστορικῶν δεδωμένων ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν διόρασιν τῶν ἱστορικῶν, οἵτινες ἔχουσιν ἐθισθῇ εἰς τοιοῦτου εἶδους ἐργασίας.

Καὶ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας, αἱ περὶ τοῦ Θωμᾶ διηγήσεις ἔχουσιν ἱστορικὸν πυρῆνα (Σάρδεων σ. 7-9). Κατὰ ταῦτα θεωροῦμεν πιθανωτάτην τὴν ἱστορικότητα τῆς μεταβάσεως τοῦ Ἀπ. Θωμᾶ εἰς Ἰνδίας (Βόρ. καὶ Νότ.), ὧν ἡ ὀνομασία πολλὰς παρέχει δυσχερείας εἰς τοὺς ἐρμηνευτάς, ἔνεκα τῆς διαφόρου χρησιμοποίησεως τοῦ ὅρου τούτου (Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία, σ. 251 καὶ Καρανικόλα σ. 13/7).

Περὶ τῶν ἱεραρχικῶν δεσμῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων πρὸς τὴν ἐν Πεο-

σία Ἐκκλησίαν, ἤτοι τῶν σχέσεων ἐξαρτήσεως, οὐδείς δύναται νὰ γίνη λόγος, ἀφοῦ μάλιστα ἡ Ἐκκλησία τῆς Περσίας δὲν ὀργανώθη ἰσχυρῶς πρὸ τοῦ 410 μ. Χ. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Νεστοριανισμὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Περσίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν (496-503), ὡς ὀρθῶς ἀναφέρει ὁ Σεβασμιώτατος, διὰ τοῦτο οἱ ἐν Ἰνδίας Χριστιανοὶ ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν (σελ. 28-29). Τὸ δρόμον τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς Ἀνατολὰς ἀνέκοψαν ἀκριβῶς οἱ Νεστοριανοὶ καὶ Μονοφυσῖται, εἶτα δὲ ἦλθεν ἡ Μωαμεθανισμὸς νὰ σχηματίσῃ τείχος ἀδιαπέραστον, δι' ὃ καὶ εἶναι θαῦμα ὅτι διετηρήθησαν τὰ ὑπολείμματα ταῦτα τῶν Χριστ. Ἐκκλησιῶν. Τὴν πρόοδον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνέστειλεν περαιτέρω ἡ διαίρεσις αὐτοῦ, ἡ ὁποία προκαλεῖ καὶ σήμερον τὴν αὐστηρὰν ἐπίκρισιν τῶν νέων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὅποιοι ὀρθῶς παρατηροῦσιν εἰς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ διὰ τῶν διαφορῶν καὶ ἀλληλομισουμένων, ἐνίστε, Ἐκκλησιῶν τῶν διαιροῦσι τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡνωμένος πρότερον ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ!

Ἡ ἐφεξῆς διήγησις τῆς Ἱστορίας τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Malabar περιέχει λίαν ὀρθὰς παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως (σελ. 33 ἐξ.): περὶ τῆς ἀπομονώσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Πορτογάλων (1500 π.) τῶν ἐν Ἰνδίας χριστιανῶν, διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῆς ἐξαρτήσεώς των ἀπὸ τοῦ Νεστοριανοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σελευκείας· Κτηφισώντος καὶ τῆς ἐνδύξεως τῆς ἀποκλειστικῆς ἐνεργείας τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἱεραποστόλων, «οἱ ὅποιοι ἀντὶ νὰ στραφοῦν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν ἐκχριστιάνισιν τοῦ μὴ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἐσκανδαλίζοντο μᾶλλον ἐκ τῶν, ἅς ἐν τῷ μεταξὺ διεπίστωσαν, πεπλανημένον δοξασιῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐθεώρουν ὑποχρέωσιν αὐτῶν ὅπως προσελκύσουν ἢ καὶ ἀναγκάσουν τούτους νὰ προσέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας». Οὕτω ἤρξατο ἡ διαίρεσις τῶν ἐκεῖσε χριστιανῶν, ἐνταθεῖσα ὑπὸ τῶν δολοπλόκων ἱεροεξεταστῶν καὶ τῶν Ἰησοῦιτῶν (σ. 36) καὶ ὑπ' ἄλλων προπαγανδῶν καὶ δὴ καὶ ἐκ προσωπικῶν αἰτίων, ἅτινα ὠδήγησαν τοὺς χριστιανοὺς τοῦ Malabar εἰς σχίσματα (38 ἐξ.) κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας.

Παρὰ ταῦτα ὀρθῶς ἐξαιρεται τὸ ἄλλο ἔργον τῶν δυτικῶν ἱεραποστόλων τῶν δρασάντων μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν (σ. 34 ἐξ.), καθ' ὃν χρόνον οἱ ἡγέται τῶν ἰθαγενῶν Χριστιανῶν συνεδέθησαν μερικῶς πρὸς τὸν Νεστοριανὸν Πατριάρχην Βαβυλῶνος. Ἄλλ' ἡ Παπικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς ἐν Malabar Συριακῆς τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ νεστοριανίζούσης, Ἐκκλησίας (σελ. 55 ἐξ.) ἐπεβλήθη διὰ τῆς Συνόδου τοῦ Diamber (σ. 50-55), ἀκριβῶς ὅπως συνέβη καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, τ. ἔ. διὰ τῆς κρατικῆς ὑποστηρίξεως καὶ μεθόδων, ἅς δικαίως ἐπέκρινον οἱ ἱστορικοὶ (σ. 55) καὶ προὐκάλεσε τὴν κίνησιν τοῦ λεγομένου «κεκλιμένου Σταυροῦ», τ. ἔ. τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ἰησοῦιτῶν καὶ τῆς Ρώμης.

Τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ρώμης διεδέχθη, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Πορτογάλων, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ἰακωβιτῶν, ἥτοι τοῦ μονοφυσιτικοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ἀλλ' ἡ τάσις πρὸς ἀνεξαρτησίαν παρέμεινε παρ' αὐτοῖς ἰσχυρὰ (σ. 72-3). Τοιοῦτοτρόπως ἐσηματίσθησαν δύο Ἐκκλησῖαι καὶ μετ' ὀλίγον καὶ τρίτη σχισματικὴ, καθ' ὃν χρόνον ἤρξαντο δοῦσαι προτεσταντικαὶ προπαγάνδαι καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ (ὅτε αἱ Ἰνδία εὗρέθησαν ὑπὸ Ἀγγλικὴν ἐπικυριαρχίαν), ἡ ὁποία βοηθήσασα τὴν ἐν Malabar Ἐκκλησίαν ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν νεστοριανικῶν καὶ ρωμαιοκαθολικῶν ἐπιδράσεων, εἰσήγαγεν προτεσταντικὰς ροπὰς, αἰτινες, συντελουσῶν καὶ τῶν προσωπικῶν ἐπιδιώξεων, ὠδήγησαν εἰς τὸ Μαρτομικὸν (ἐκ τοῦ Μάρ. Θωμᾶ Ἀθανασίου) Σχίσμα, ὅπερ «ἔχει ἀναμβισθητέως προσανατολισθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸς τὸν Προτεσταντισμὸν ἐν τε τῇ δογματικῇ διδασκαλίᾳ, τῇ θεολογικῇ σκέψει καὶ τῇ καθόλου αὐτῆς ὀργανώσει καὶ ζωῇ». Αὕτη εὐρίσκεται «εἰς μυστηριακὴν κοινωσίαν (intercommunio) μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀνεξαρτήτου ἐν Jholyar ἐπισκοπῆς» (πιστοὶ 175 χιλ., 3 ἐπισκοπαί, 226 ἐνορίαὶ καὶ 1 σεμινάριον). Οἱ Ἰακωβίται ἀπετέλεσαν περιοχὴν 7 ἐπισκοπῶν ὑπαγομένων εἰς τὸν Ἰακωβίτην Πατριάρχην Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία αὕτη διηρέθη.

Ὁ σεβασμιώτατος συγγραφεὺς διαπραγματεύεται ἐπιτυχῶς τὰ κατὰ τὰς περιπετείας τῆς ἀτυχοῦς ταύτης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, εὗρεθεῖσα ὑπὸ ξένα πολιτικὰ καθεστῶτα καὶ ἡγέτας, οἵτινες δὲν ἦσαν πάντοτε θεολογικῶς καὶ ἠθικῶς εἰς τὸ ὕψος των, ἀπεχωρίσθη εἰς μικρὰς Ἐκκλησίας, αἰτινες ἐγένοντο λεία τῶν προπαγανδῶν καὶ τῶν προσωπικῶν φιλοδοξιῶν.

Ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι λίαν διδακτικὴ, διότι παρέχει νέας ἀποδείξεις περὶ ἐνὸς θεμελιώδους φαινομένου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ ἑξῆς: Αἱ περιοχαὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ὁ Ἑλληνισμὸς παρέμεινε κυρίως ἀστικὸς καὶ δὲν κατέλαβε τὴν ὑπαιθρον, παρουσίασαν ἐνωρὶς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἐστεγάσθη εἰς τὴν αἴρεσιν. Τρία ὑπῆρξαν τὰ σπουδαῖα ἐπακόλουθα τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἀποξενώσεως ταύτης τῶν ἰθαγενῶν πληθυσμῶν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον—ἐκτὸς βεβαίως τῆς ἀδυναμίας ἐνότητος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας: Πρῶτον ἡ προσπάθεια τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὸ κράτος ἐνότητα ὡς καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν δυσχερέστατα δυναμένην νὰ συμβιβασθῇ πρὸς ταύτην ἐνότητα ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ τοῦ δόγματος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ συμβιβαστικαὶ προσπάθειαι τῆς Αὐτοκρατορίας, αἱ ἐκδηλωθεῖσαι τόσον ἐμφανῶς ἀπὸ τοῦ Ζήνωνος μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου Δ' τοῦ Πρωγνάτου (482 - 650), κατέληξαν εἰς διπλὴν ἦταν τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς: πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν, παρὰ τὴν ἐνίσχυσιν πατριαρχῶν τινῶν κατανοούτων, ἐνίοτε ἐκ λόγων τοπικῶν (π. γ. τοῦ Σύρου Σεργίου), τὴν ἀγωνι-

ώδη προσπάθειαν διαφυλάξεως τῆς ἀκεραιότητος καὶ ἐνότητος τῆς αὐτοκρατορίας διὰ τῆς ἀποτελεσματικῆς ἀμύνης τῶν ἀκραίων νευραλγικῶν καὶ πολυτίμων διὰ τὸ κράτος ἀνατολικῶν περιοχῶν τῆς Συρίας· Παλαιστίνης καὶ τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐνότητος διὰ τῆς πίστεως ἀπετέλει πολιτικὴν παραγωγίζουσαν τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς πίστεως ἢ ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ ἐνότης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλει τὴν βᾶσιν ὑπάρξεως αὐτῆς.

Τ' ἀποτελέσματα τῆς συμβιβαστικῆς πολιτικῆς, τῆς εἰς βάρος τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ ἐνότητος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐκδηλουμένης, ὑπῆρξαν ἐντελῶς προσωρινά, διότι τελικῶς οἱ αἰρετικοὶ ἰθαγενεῖς ἤνοιξαν τὰς πύλας τῶν χωρῶν τῶν εἰς τοὺς Ἀραβας καὶ κατ' ἀκολουθίαν αἱ ἐπαρχίαι ἀπωλέσθησαν διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν (636-42 μ. Χ.). Μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῆ εἰς τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (680 μ. Χ.) τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποια ἀπετέλει τὴν λογικὴν συνέχειαν τῶν δογματικῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκ. Συνόδων Α' Β' καὶ Γ'. Τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ ἦτταν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς καὶ θριάμβον τῆς Ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ δεύτερον ἐπακόλουθον ἦτο ὅτι ἡ ὁρμὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς περαιτέρω διάδοσιν εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν, ἢ ὅποια εἶχεν ἤδη ὑποστῆ πρώτην σπουδαίαν κάμψιν κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας, ἐκ τοῦ Γνωστικισμοῦ, Μαρκιωνιτισμοῦ καὶ Μανιχαΐσμοῦ καὶ Ἀρειανισμοῦ, δι' ὧν περιεπλάκη εἰς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας ἢ Καθολικῆ Ἐκκλησία, ὑπέστη νέαν μεγίστην τοιαύτην, συμπληρωθεῖσαν εἶτα διὰ τῆς ἀποφράξεως, ὑπὸ τοῦ Ἰσλάμ, τῶν ὁδῶν, δι' ὧν θὰ ἔδει ἀναγκαίως νὰ διέλθῃ ἵνα πραγματοποιησῆ τὴν παγκόσμιον πρὸς ἀνατολὰς Ἱεραποστολήν. Οὕτω περιορίσθη εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου αἱ ὁδοὶ παρέμειναν πάντοτε ἀνοικταί, χάρις εἰς τὴν πολιτιστικὴν οἰκουμενικὴν ἑλληνορωμαϊκὴν ἐνότητα.

Ἀναμφιβόλως ὁ Χριστιανισμὸς ὡς ἡ πνευματικωτάτη οἰκουμενικὴ θρησκεία θὰ συνήντα ἀπείρως περισσοτέρας δυσχερείας διὰ νὰ καταστῆ κτῆμα τῶν πολιτιστικῶς εἰς κατωτέραν βαθμίδα εὐρισκομένων Ἀνατολικῶν λαῶν.

Τὸ τρίτον ἐπακόλουθον τῶν μεγάλων τούτων μεταβολῶν ἦτο ὅτι Καθολικαὶ τινες Ἐκκλησίαι, κείμεναι ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος, ὅπερ ἀνήγειραν αἱ αἰρέσεις τοῦ Νεστοριανισμοῦ καὶ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ εὐρέθησαν σχεδὸν ἀκουσίως ἐντὸς τῆς σφαιρας ἐπιρροῆς τῶν εἰρημένων αἰρέσεων τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου καὶ οὐχὶ τῶν μειοψηφιῶν τῶν Ὁρθοδόξων, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀραβικὴν κατοχὴν εὐρίσκοντο εἰς μειονεκτικωτέραν θέσιν ἢ οἱ αἰρετικοὶ ἰθαγενεῖς. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Θεολογία τῆς οὐδεμίαν ἡδύναμιον νὰ ἀσκῶσιν ἐπιρροὴν μετὰ τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (680), ὅτε ἔληξε τὸ χριστολογικὸν ζήτημα, ὅπερ σαφῶς ἔθεσεν ὁ Ἀπολινάριος

(360 μ. Χ.). Ἐξέλιπον συνεπεία τούτου παρ' αὐτοῖς ἡ θεολογικὴ μόρφωσις καὶ ἡ ἰσχυρὰ θεολογικὴ συνείδησις, ὡς καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἐνότητος, ἡ ὁποία φυσικῶς ἀπέβη χαλαρὰ παρὰ πολλοῖς τῶν Χριστιανῶν. Τὰ γεγονότα λοιπὸν τὰ διαπιστούμενα ὑπὸ τοῦ σεβ. Συγγραφέως Ιον) ὅτι ἀπορρίπτουν τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐκ παραδόσεως, ἀλλὰ καταδικάζουσι τὸν Εὐτυχή καὶ Ζον) ὅτι ὑπέστησαν τόσας κατατιμήσεις καὶ ἐξ ὑπερισχυσασῶν προσωπικοτήτων καὶ ἐν τισι τῆς τοπικῆς παραδόσεως οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσωπικῶν διενέξεων, εἶναι εὐεξήγητα. Ἐντεῦθεν ἴσως ἐρμηνεύεται τὸ γεγονός ὅτι δύνανται τινες σήμερον νὰ δέχωνται τὸ «Θεοτόκος» κ.λ.π., ἀλλὰ νὰ μὴ δέχωνται τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν!

Ἐντεῦθεν ἐρμηνεύεται ὡσαύτως διατὶ δὲν εἶναι συνειδητὸν παρ' αὐτοῖς, ὅτι ὁ δεχόμενος τὴν Α' καὶ Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον εἶναι ὑποχρεωμένος ἐκ λόγων συνεπείας νὰ δεχθῆ τὴν Γ', Δ', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, αἵτινες καὶ διεσάφησαν κυρίως τὸ Χριστολογικὸν δόγμα. Ἡ ἀλήθεια τῆς βαρυσημάντου ταύτης διαπιστώσεως προκύπτει ἐκ τοῦ πολὺ γνωστοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἔχει τὸ σύμβολον τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὸ ὁποῖον δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ ἀναθεωρήσῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ αἱ ἐπόμενα Οἰκ. Σύνοδοι. Αἱ συμπληρώσεις τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Malabar (σ. 90), φρονῶ, ὅτι εἶναι διασαφήσεις καὶ οὐχὶ κακὴ μετάφρασις.

Κατ' οὐσίαν αἱ εἰρημένοι Ἐκκλησίαι ἐσταμάτησαν περίπου εἰς τοὺς χρόνους τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μὴ παρακολουθήσασαι τὴν θεολογικὴν ἀνάπτυξιν τὴν συντελεσθεῖσαν ἐν τῷ Χριστολογικῷ δόγματι, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς πραγματικῆς ἐνότητος τοῦ προσώπου τοῦ Ἰ. Χριστοῦ διὰ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τῆς σχέσεως τῶν δύο φύσεων («δύο φύσεις εἰς ἓν πρόσωπον») καὶ θελήσεων καὶ ἐνεργειῶν* κατὰ τὰς ἐπομένας Συνόδους. Τοῦτο συνέβη διότι ἐκ λόγων ἐθνοφυλετικῶν καὶ πολιτικῶν ἀπομακρύνθησαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Καθολικῆς τοῦ Ἐκκλησίας. Διατηροῦσιν ὅμως, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σεβ., «εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως, εἰς τὴν λατρείαν, εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ εἰς τὴν καθόλου ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν καὶ ζωὴν πολύτιμα στοιχεῖα τῆς Ἀρχαίας Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας παρὰ τὰς λοιπὰς πολλὰς ἀλλ' οὐχὶ οὐσιώδεις διαφορὰς» (σελ. 89-90). Εἶναι ἀξιοση-

* Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν τὸ ὅτι δέχονται τὴν διδασκαλίαν, ὅτι ὁ Ἰ. Χριστὸς εἶναι «τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος», ἀλλ' ὀφείλουσιν, ἐὰν θέλωσι νὰ εἶναι συνεπεῖς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν τριῶν πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὴν ἱστορικότητα τοῦ πραγματικῶς ἐνιαίου θεανδρικοῦ προσώπου τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ὡς ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς γῆς (ἡ ἱστορικότης αὕτη θεμελιῖοι τὴν ἱστορικότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἀπαραίτητον αὐτοῦ βάσιν), ν' ἀποδεχθῶσι καὶ τὴν Δ' Οἰκ. Ὁ ὅρος λοιπὸν Ὁρθοδοξία, ὃν χρησιμοποιοῦσιν, ὡς καὶ ὁ ὅρος «ἐλάσσονες Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι» (Καρανικόλα, σ. 62) δὲν προσήκει εἰς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας, ἐφ' ὅσον δὲν δέχονται τὰς 7 Οἰκ. Συνόδους.

μείωτον ὅτι μεταξύ τῶν Ἁγίων των τιμῶνται καὶ οἱ αἱρετικοὶ Διόσκορος, Σεβήρος, Ἰάκωβος Βαραδαῖος καὶ ὁ Βαρσουμάς (πρβ. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία σ. 202 ἐξ., 208, 219). Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς Κόπταις καὶ Αἰθίοψι καὶ ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἐμπόδιον διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Συμφωνοῦντες μετὰ τοῦ σεβασμιωτάτου συγγραφέως, ὅτι διὰ νὰ ἐξημενεύσωμεν πῶς ἀπετελέσθη ἡ Ἐκκλησία αὕτη καὶ διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἐνεστώσαν κατάστασιν δὲν ἀρκεῖ ἡ θεωρητικὴ αὕτη μελέτη, ἀλλὰ δέον «ν' ἀποδοθῆ ἡ προσήκουσα σημασία εἰς τὴν ψυχολογίαν αὐτῆς, ὡς ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ φαινομένου», παρατηροῦμεν, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ συνέχισις τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν.

Κλείοντες τὴν παροῦσαν βιβλιοκρισίαν φρονοῦμεν, ὅτι ὀρθῶς ἔπραξεν ὁ σεβασμιώτατος μελετητὴς διαπραγματευθεὶς τὸ θέμα τοῦτο, διότι ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἔχη ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν προβλημάτων, ἅτινα ὀφείλει ν' ἀντιμετωπίσῃ ἢ ὅλη Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐν τῇ συνειδητοποιήσει τῆς ἀνάγκης, ὅπως ἀναλάβῃ, ἀφοῦ προετοιμασθῆ, τὸν ἀγῶνα ἀνασυνδέσεως πρὸς τὰς πρεσβυγενεῖς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς πρὸς διαφώτισιν αὐτῶν, ὅτι τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον εἶναι νὰ ἀποτελέσωσι αὐτοελεῖν μέλη τῆς Μιᾶς καὶ Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀποδεχόμενοι τὰς λοιπὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, διὰ λόγους συνεπειᾶς καὶ ὄχι ἀπλῶς δογματικούς. Ἐὰν παραμείνωσιν εἰς τὴν σημερινὴν των κατὰ τμησιν, θὰ ἐξοντωθῶσιν ἀπὸ τὰς Ρωμαιοκαθολικὰς προπαγάνδας, ἃν καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι καὶ οἱ Ἰνδουῖται ἤρριξαν ἐκστρατείαν ἐπιστροφῆς τῶν μελῶν των εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν! Ἡ εἰλικρινὴς εὐχὴ τῶν Ὁρθοδόξων εἶναι νὰ ἀρχίσωσι ταχέως θεολογικαὶ διασκέψεις μετὰ ἐκπροσώπων τῆς ἡμετέρας Ἁγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκπροσώπων τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, οἵτινες ἀπεσπάρθησαν διὰ ψυχολογικοὺς καὶ ἱστορικοεθνικοὺς λόγους πρὸ 1500 ἐτῶν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ οἰωνοὶ δὲν εἶναι κακοὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου «ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν». Ἡ πρωτοβουλία ἀνήκει εἰς τε τὸ Οἶκουμ. Πατριαρχεῖον μὲ τὴν Ἐκκλ. Ἀντιοχείας κυρίως καὶ Ἱεροσολύμων ὡς συνεργάτας.